

go et e contrario posset fieri remissio sine illa, quia non est major connexio, aut per se dependentia. Unde non solum de possibili, sed etiam de facto existimo probabile aliquando ita fieri, saltem per sacrificium Missæ, vel in ipsis offerentibus, vel in his pro quibus offertur, si habeant aliquem bonum motum contra peccatum, quamvis per se non sufficeret. Ratio autem est, quia de potentia absolute potest Deus remittere peccatum veniale sine ulla interna renovatione physica, et de facto posset remittere per aliqualem renovationem actualem, id est, per actum virtutis aliquo modo oppositum veniali peccato, licet non per se sufficientem ad expellendum illud, ut esset in praesenti usus religiosus talis sacramentalis cum aliqua submissione ad Deum; quamvis ergo sit certum Christum Dominum non dedisse Ecclesiæ potestatem ad instituendum signa, quibus gratia infundatur, tamen cum ad tollendum peccatum veniale per se non requiratur gratiae infusio, adhuc manet incertum, an dederit potestatem instituendi predicta signa remissiva ex opere operato venialum peccatorum.

42. Nihilominus tamen conclusio posita vera videtur, quia in re gravi et supernaturali non est affirmandum, nisi quod ex sacra Scriptura, vel ex traditione, et usu Ecclesiæ, vel ex urgente ratione deducta ex aliis principiis revelatis, colligi potest; hic autem nihil horum intervenit. Nam ex Scriptura solum habemus illa verba Joann. 20: *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis;* vel illa Matt. 16 et 18: *Quocunque soleritis super terram, etc.* At vero priora verba intelliguntur de potestate remittendi peccata per sacramentum pœnitentiae, ut constat ex Conc. Trid., sess. 14, et infra latius dicemus. Posteriora autem verba, si de absolutione peccatorum intelligantur, eumdem sensum habent; extenduntur vero ad potestatem remittendi poenas per indulgentias, et ad potestatem ligandi et solvendi per censuras, et alia præcepta, quæ ad gubernationem Ecclesiæ pertinent.

43. Ulterius suadetur. — Rursus ex traditione, et usu nihil habemus; quin potius ex non usu potest sumi argumentum, quod in hujusmodi materiis efficax est. Ostendimus enim haec tenus Ecclesiæ non instituisse aliquod signum hujusmodi; ergo signum est non recepisse ad hoc potestatem. Præterea nec est ulla ratio, vel necessitas, ob quam hæc potestas data sit. Nam Christus instituit

septem sacramenta, quæ ex opere operato tollant venialia: sunt etiam plura alia remedia, quæ ex opere et dispositione operantis hunc effectum conferant; quid ergo necesse fuit alia signa ex opere operato per Ecclesiam institui posse? Neque ex remissione temporalis poena sumi potest argumentum, tum quia malum culpæ difficilis tolli debet, et magis requirit proprium actum ipsius hominis; tum etiam quia poena temporalis non remittitur ex concessione vel indulgentia Ecclesiæ, nisi applicando, ex Christi, vel Sanctorum satisfactionibus, quantum est necesse ad hujusmodi solutionem; quod non ita proprie locum habet in remissione culpæ. Quapropter, ex communi sententia per indulgentias remittuntur poenæ, non vero culpæ etiam veniales, ut latius in proprio loco dicemus.

44. *Cur hic effectus tribuatur magis his sacramentalibus quam aliis actibus.* — Solum oportet, ut satisfaciamus interrogantibus, cur effectus remittendi peccata venialia potius tribuatur his sacramentalibus, quam aliis actibus, quandoquidem ipsa per se nihil conducunt; quod enim excitare possint mentem hominis ad dolorem peccati, vel reverentiam Dei, vel alium similem motum, quo remittuntur peccata venialia, commune est alias rebus, ut imaginibus, concioni, vel lectioni sacræ, etc. Respondetur, imprimis hunc numerum sacramentalium quoad hunc effectum non esse certa aliqua ratione, aut auctoritate fundatum, et ideo non esse inconveniens, quod posset augeri, vel minui, juxta probabilem aliquam rationem. Nam inter Doctores etiam ali sex numerant, ali novem; et in rudimentis Doctrinæ Christianæ tria ex illis omituntur, et adduntur alia tria remedia, scilicet communicare, audire Missam, et concionem sacram, quæ sine dubio sacramentalia non sunt. Deinde dicitur, triplici titulo aliquam actionem externam numerari inter hæc remedie. Primus est, quia ex genere suo, et ex modo quo fit, habet adjunctum aliquem dolorem peccatorum, vel significationem ejus, ut confessio generalis, vel tensio pectoris. Secundus est propter specialem vim impenetrandi remissionem peccatorum, fundatam vel in aliqua promissione Dei, seu locutione Scripturæ, ut est in eleemosyna, vel in propria petitione, ut est in Oratione Dominica. Tertius est ob specialem imprecationem divini auxillii, vel motionis, fundatam in orationibus Ecclesiæ, quæ per specialem consecrationem, vel benedictionem ad hunc effectum appli-

cantur; et hujusmodi est aqua benedicta, quæ propterea non utcunque operatur ex apprehensione sumentis illam; alioqui tantumdem valeret, si existimaretur benedicta, quamvis non esset; vel, si homo illam assumeret, ut signum excitativum, sine alia benedictione eundem effectum haberet, quod est præter Ecclesiæ sensum. Habet ergo vim moralem quasi applicandi Ecclesiæ intercessionem, quam fortasse vim habent etiam aliae res, quæ fere eisdem verbis ab Ecclesia benedicuntur, ut ex Pontificali Romano constat de consecratione Episcoporum, Abbatum, etc. Cætera vero, in quibus aliquis titulus istorum non reperitur, non est cur in hoc ponantur numero, vel si vulgo ponuntur, est propter aliquam similitudinem, vel participationem eorum, quæ diximus.

QUESTIO LXXXVIII.

DE REDITU PECCATORUM PER PŒNITENTIAM DIMISSORUM, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de reditu peccatorum per pœnitentiam dimissorum.

Et circa hoc queruntur quatuor:

1. *Utrum peccata, per pœnitentiam dimissa, redeant simpliciter per sequens peccatum.*
2. *Utrum aliquo modo per ingratitudinem redeant specialius secundum quedam peccata.*
3. *Utrum peccata redeant in aliquali reali.*
4. *Utrum illa ingratitudo, per quam redeant, sit speciale peccatum.*

ARTICULUS I.

*Utrum peccata per pœnitentiam dimissa, redeant simpliciter per sequens peccatum.*¹

1. *Ad primum sic proceditur. Videtur, quod peccata dimissa redeant per sequens peccatum. Dicit enim August. in lib. de Baptismo:*² *Redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est, aperiissime Dominus in Evangelio docet, in illo seruo, a quo dimissum debitum Dominus repetit, eo quod ille conservo suo debitum nolle dimittere. Sed fraterna charitas tollitur*

1. *Infra, art. 2, et 3, corp. Et 4, d. 22, quæst. 1, art. 4.*
2. *Lib. 1 de Baptismo cont. Donalist., c. 12, in medio.*

per quodlibet peccatum mortale. Ergo per quodlibet sequens mortale peccatum redeant peccata prius per pœnitentiam dimissa.

2. *Præterea, super illud Luc. 11: Revertar in domum meam unde excivi, dicit Beda³: Timendus est iste versiculus, non exponendus, ne culpa, quam in nobis extinctam credemus, per incuriam nos vacantes opprimat. Hoc autem non esset nisi rediret. Ergo culpa per pœnitentiam dimissa redit.*

3. *Præterea, Ezech. 18 Dominus dicit: Si averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, omnes justitiae ejus, quas fecerat, non recordabuntur. Sed inter alias justitias, quas fecit, etiam præcedens pœnitentia continetur, cum supra dictum sit⁴, pœnitentiam esse partem justitiae. Ergo postquam pœnitens peccat, non imputatur ei præcedens pœnitentia, per quam consecutus est veniam peccatorum. Redirent ergo illa peccata.*

4. *Præterea, peccata præterita per gratiam teguntur, ut patet per Apostolum, Rom. 4, indumentem illud Psalmista: Beati quorum remissæ sunt iniuriantes, et quorum lecta sunt peccata. Sed per peccatum mortale sequens, gratia tollitur. Ergo peccata, quæ fuerant prius commissa, remanent delecta. Et ita videntur quod redeant.*

Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom. 11: Sine pœnitentia sunt dona et vocatio Dei. Sed peccata pœnitentis sunt dimissa per dominum Dei. Ergo per peccatum sequens non redeant dimissa peccata, quasi Deus de dono remissionis pœnitiat.

Præterea, Augustinus dicit in lib. responsionum Prospere⁵: Qui recedit a Christo, et alienatus a gratia finit hanc vitam, quid, nisi in perditionem vadit? sed non in id, quod remissum est, recedit, nec pro originali peccato damnabitur.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est⁴) in peccato mortali sunt duo, scilicet aversio a Deo, et conversio ad bonum creatum. Quicquid autem est ex parte aversionis in peccato mortali, secundum se consideratum, est commune omnibus peccatis mortaliibus; quia per quodlibet peccatum mortale homo avertitur

¹ In Lue., c. 58, non multum remote ante finem, t. 2.

² Q. 83. art. 3.

³ Refertur hoc de Pœnit. d. 4, c. Qui recedit; id habet Prosp., in respon. ad 2 rationem Gallorum.

⁴ Q. 86, art. 4.

a Deo. Unde et per consequens, macula, quæ est per privationem gratiæ, et reatus pœnæ æternæ, communia sunt omnibus peccatis mortalibus. Et secundum hoc intelligitur id, quod dicitur Jacob. 2: Qui offendit in uno, factus est omnium reus. Sed ex parte conversionis peccata mortalia sunt diversa, et interdum contraria. Unde manifestum est, quod ea parte conversionis, peccatum mortale sequens non facit redire peccata mortalia prius abolita; aliqui sequeretur, quod homo per peccatum prodigalitatis reduceretur in habitum vel dispositionem avaritiae prius abolitæ. Et sic contrarium esset causa sui contrarii, quod est impossibile. Sed considerando in peccatis mortalibus id quod est ex parte aversionis absolute, per peccatum mortale sequens redit illud, quod fuerat in prioribus peccatis ante dimissionem, in quantum per peccatum mortale sequens homo privatur gratia, et fit reus pœnæ æternæ, sicut et prius erat. Verum, quia aversio in peccato mortali ex conversione quodammodo causatur, recipiunt ea, quæ sunt ex parte aversionis, quodammodo diversitatem per comparationem ad diversas causas: ita quod sit alia aversio, et alia macula, et alius reatus, prout consurgit ex alio actu peccati mortalis. Et hoc modo in questionem vertitur, utrum macula et reatus pœnæ æternæ, secundum quod causabantur ex actibus peccatorum prius dimissorum, redeant per peccatum mortale sequens. Quibusdam igitur visum est, quod simpliciter etiam hoc modo redeant. Sed hoc non potest esse, quia opus Dei per opus hominis irritari non potest. Remissio autem peccatorum priorum fuit opus divinæ misericordiæ. Unde non potest irritari per sequens peccatum hominis, secundum illud Rom. 3: Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit? Et ideo alii ponentes peccata redire, dixerunt, quod Deus non remittit peccata pœnitenti postmodum peccaturo, secundum præscientiam, sed solum secundum præsentem justitiam; præscit enim se pro his peccatis eum æternaliter puniturum, et tamen per gratiam facit eum præsentialiter justum. Sed nec hoc stare potest, quia si causa absolute ponatur, et effectus ponitur absolute. Si igitur non absolute fieret per gratiam, et gratiæ sacramenta peccatorum remissio, sed cum quadam conditione in futurum dependente, sequeretur, quod gratia, et gratiæ sacramenta non essent sufficiens causa remissionis peccatorum. Quod est erroneum, utpote derogans gratiæ Dei. Et ideo nullo modo potest esse, quod macula et reatus præcedentium peccatorum re-

deant secundum quod ex talibus actibus causabantur. Contingit autem, quod sequens actus peccati virtualiter continet reatum prioris peccati, in quantum scilicet aliquis homo, secundo peccans, ex hoc ipso videtur gravius peccare, quam prius peccaverat, secundum illud Rom. 2: Secundum duritiam tuam, et cor impænitens, thesaurizas tibi iram in die iræ; ex hoc scilicet solo, quod contemnitur Dei bonitas, quæ ad pœnitentiam expectat. Multo autem magis contemnitur Dei bonitas, si post remissionem prioris peccati, secundo peccatum iteretur: quanto majus est beneficium peccatum remittere, quam peccatorem sustinere. Sic igitur per peccatum sequens pœnitentiam, redit quodammodo reatus peccatorum prius dimissorum, non in quantum causabatur ex illis peccatis prius dimisis, sed in quantum causatur ex peccato ultimo perpetrato, quod aggravatur ex peccatis prioribus. Et hoc non est peccata dimissa redire simpliciter, sed redire secundum quid, in quantum scilicet virtualiter in peccato sequenti continentur.

Ad primum ergo dicendum, quod illud verbum August. videtur esse intelligendum de reditu peccatorum, quantum ad reatum pœnæ æternæ in se consideratum; quia scilicet post pœnitentiam peccans, incurrit reatum pœnæ æternæ, sicut et prius; non tamen omnino propter eamdem rationem. Unde August., in lib. de responsionibus Prosperi¹, cum dixisset, quod non id, quod remissum est, recidit, nec pro originali peccato damnabitur, subdit: Qui tamen ea morte afficitur, quæ ei propter peccata dimissa debebatur; quia scilicet incurrit mortem æternam, quam meruerat per peccata præterita.

Ad secundum dicendum, quod in illis verbis non intendit dicere Beda, quod culpa prius dimissa hominem opprimat per redditum reatus præteriti, sed per iterationem actus.

Ad tertium dicendum, quod per sequens peccatum, justitiae priores oblivioni traduntur, in quantum erant meritoriae vita æternæ, non tamen in quantum erant impeditive peccati. Unde si aliquis peccet mortaliter, postquam restituit debitum, non efficitur reus, quasi debitum non reddidisset. Et multo minus traditur oblivioni pœnitenti prius acta, quantum ad remissionem culpæ, cum remissio culpæ magis sit opus Dei, quam hominis.

¹ Prosper, in responsione ad 2 rationem Gallorum. Et refertur de Pœnit., d. 4, c. Quis recedit.

Ad quartum dicendum, quod gratia simpliciter tollit maculam et reatum pœnæ æternæ. Tegit autem actus peccati præteritos, ne scilicet propter eos Deus hominem gratia privet, et reum habeat pœnæ æternæ. Et quod gratia semel fecit, perpetuo manet.

COMMENTARIUS.

4. Conclusio. — Insertur primo. — Insertur secundo. — Assertio D. Thomæ est, peccata remissa non redire simpliciter, redire autem secundum quid, propter subsequens peccatum. Explicat D. Thom., quid sit redire simpliciter, quid secundum quid. Et ad hoc supponit, in peccato duo esse (loquitur præcipue de mortalibus, et cum proportione applicari debet ad venialia). Sunt ergo in peccato conversio et aversio; in aversione convenienter omnia, et consequenter in substantiali macula, seu privatione gratiæ; in conversione autem differunt, id est, in tendentia ad propria objecta, et consequenter in vitiosa inclinatione, dispositione, vel habitu, quem relinquunt. Atque hinc duo certa inferuntur: unum est, quoad maculam redire per peccatum subsequens id quod ablatum fuerat per priorem remissionem, quia redit eadem privatio gratiæ secundum speciem, eademque moralis et habitualis aversio a Deo. Aliud est, non redire eamdem specificam conversionem, quæ fuerat in prioribus peccatis, nisi fortasse peccatum subsequens sit ejusdem speciei cum præcedentibus. Quod probat D. Thom., quia alias peccatum avaritiae faceret redire pravam dispositionem prodigalitatis prius abolitam. Quod potest intelligi, aut de dispositione physica et habituali; et sic est manifeste falsum consequens, quia unum contrarium non potest inducere inclinationem vel dispositionem ad actus sibi contrarios; vel potest intelligi solum de morali relatione, seu habituali conversione; et de hac est proprie in præsenti sermo, quamvis D. Thom. in prædicta ratione magis videatur in priori sensu loqui; tamen cum proportione potest ratio applicari, quia etiam fieri non potest ut moralis conversio ad unum objectum fiat per conversionem ad effectum contrarium.

2. Quamvis autem macula peccatorum substantialiter sit eadem, recipit tamen moralis quamdam diversitatem, et diminutionem, vel augmentum ex respectu morali ad actualia peccata, per quæ inducitur: unde tunc est eadem macula, quando cum respectu morali

ad eadem peccata inest; tunc autem est diversa simpliciter, quando respicit peccata omnino diversa, et quorum unum nullo modo aliud includit, nec respicit. Tunc denique erit macula secundum quid eadem, licet absolute diversa, quando respicit quidem peccata seu conversiones diversas, tamen altera earum respicit unum peccatum, ut continens aliud aliquo modo, id est, ut factum est gravius per respectum ad remissionem alterius. Sic ergo peccata quoad maculam dicerentur redire simpliciter, si rediret macula ex vi eorumdem peccatorum, quæ remissa fuerunt, ita ut novum peccatum non solum inducat novam maculam, sed etiam revocet antiquam et augeat illam, addendo respectum ad seipsum, sicut se haberet illa macula, si semper durasset absque interventu remissionis peccatorum. Secundum quid autem dicentur peccata redire, si macula quidem formaliter non respiciat peccata remissa, nec propter illa secundum se inducatur, peccatum tamen illud, per quod inducitur, moraliter gravius sit, propterea quod post comparatam remissionem præcedentium committitur. Quod si neutrō modo maneat illa macula, nullo modo redibunt peccata præterita, nec secundum quid, nec simpliciter, sed solum redibit aliquid, quod secundum substantiam suam commune est omnibus peccatis.

3. Primus error impugnatur a D. Thoma. — Jam ergo probat D. Thom. priorem partem negativam, scilicet, talia peccata non redire simpliciter, excludendo duos errores. Unus est, priora peccata non fuisse remissa simpliciter, sed solum sub conditione, seu secundum præsentem justitiam, id est, nisi vel donec iterum peccet. Hic autem error impugnatur a D. Thoma, quia ex illo sequitur, gratiam, et sacramentum gratiæ non esse sufficientes causas remissionis peccatorum, quod est, inquit, erroneum, utpote derogans gratiæ Dei. Sequela probatur, quia, si causa absolute ponitur, etiam effectus absolute ponitur, scilicet, si causa est efficax; sed gratia, et sacramentum absolute ponitur; ergo vel absolute habet effectum, vel non est causa sufficiens.

4. Difficultas circa impugnationem. — Hæc vero ratio non caret difficultate, quia, ut causa sit sufficiens et perfecta, satis est, ut posita illa ponatur effectus, quamdiu illa fuerit et duraverit; non est enim causa insufficiens, eo quod effectus semper pendeat ab ut ex Metaphysica constat; at vero gra-

tia non absolute donatur, sed sub conditione, nisi mortaliter peccaverit recipiens, vel secundum præsentem justitiam; ergo nihil derogat gratiæ, quod solum expellat peccatum sub eadem conditione, seu quamdiu ipsa durat.

5. Solvitur. — Respondetur, in effectibus privativis, seu qui consistunt in destructione alicujus rei, non habere locum illam dependentiam durationis effectus a duratione causæ. Nam, si res vere destruitur, jam non pendet in suo non esse a causa destruente, quia ipsum non esse ut sic non pendet a causa positiva; et ideo sive illa causa, quæ alteram rem destruxit, postea duret in suo esse, sive non duret, res semel destructa, perpetuo destructa manebit, nisi ab alia causa proportionata iterum producatur, et tunc (secundum communem rerum cursum) erit res distincta ab ea, quæ antea fuerat, et non eadem iterum producetur. In proposito ergo, remissio peccati, ut intelligitur esse quid distinctum ab infusione gratiæ, est effectus quasi privativus, et destrutio quædam ipsius peccati; vel ergo gratia semel infusa simpliciter destruit peccatum, vel non; si primum, non redibit iterum illud idem peccatum, etiamsi contingat gratiam iterum amitti; si vero non simpliciter illud destruit, jam gratia insufficiens causa est remissionis peccati; et hæc est illatio D. Th., quæ in virtute omnia dicta continet.

6. Alius error impugnatur. — Alius error, quem D. Thom. refert, vel potius indicat, est, quamvis Deus, quantum est in se, absolute nonⁱ peccatum, sicut donavit gratiam, possum^j iterum peccatum hominis quasi potest irremissionem, et illud iterum immiscundum in errorem D. Thom. impugnat, tas illorum omnis non potest irritare opus ponentes^k ad Rom. 3: Numquid incrementum rerum fidem Dei evacuavit? Absit. peccatus^l peccati fuit opus misericordiae secundum non potest irritari per subsequens se propter hominis.

et the objectio contra impugnationem. — Statim vero se offert objectio, quia etiam infusio gratiæ est opus misericordiae Dei, et tamen hoc irritatur propter opus hominis, vel potius Deus irritat suum opus propter peccatum hominis; ergo idem dici potest de remissione peccati. Unde, vel prima propositio, quam D. Thom. sumit, non est in universum vera, ut probat exemplum adductum, vel argumentum procedit ex puris particularibus. Et testimonium

Pauli non est ad rem, quia ibi solum loquitur de divina veritate, quam non potest falsitatis arguere humana incredulitas.

8. Enodatur. — Respondeo, hanc objectiōnem ex præcedenti esse solvendam. Supponit enim D. Thom., hunc errorem esse distinctum ab alio, qui dicebat hanc remissionem esse conditionatam; ergo hic error procedit supponendo hanc remissionem fuisse absolutam: at vero remissio absoluta irrevocabilis est, nisi mutetur qui remisit, et suammet voluntatem irritet: hoc autem impossibile est facere Deum in operibus suis propter opus hominis, et ideo, si remissio est absoluta, impossibile est, ut peccata remissa redeant propter subsequens peccatum. Unde hæc est etiam differentia inter remissionem peccati, et donationem gratiæ, quod illa, cum sit absoluta, fit per absolutam et efficacem Dei voluntatem, et ideo non potest revocari, nisi Deus irritet voluntatem suam; gratia vero infusa quantum ad perpetuitatem suam semper includit conditionem, nisi homo peccet. Oriturque hæc differentia ex alia supra tacta; nam peccatum, semel destrutum per absolutam voluntatem remittendi illud, jam non pendet in suo non esse ex continuata, ut sic dicam, voluntate Dei; et ideo vera remissio peccati, quæ sit ejus destructio, ut sit perpetua, nullam includit conditionem de futuro, ac proinde est irrevocabilis; at vero gratia, licet quoad infusionem detur per absolutam voluntatem, quia tamen pendet ex continuo influxu Dei, ut permaneat, ideo quoad tamē influxum pendet ex continuata voluntate Dei, quæ potest esse conditionata, si homo non peccaverit; qua conditione impleta, etiamsi Deus destruat effectum suum, scilicet gratiam, vere tamen ac proprie non irritat opus suum, sed potius compleat ipsum, prout statuerat. Atque ita constat, quem sensum habeat illa propositio D. Thomæ: Opus Dei non potest irritari per opus hominis; intelligitur enim de opere Dei, prout ab ipso absoluta voluntate est factum, vel promissum, seu de irritatione contraria absoluta et efficaci Dei voluntati. Et ita optime adducit verba Pauli, quorum sensus est, veritatem divinæ promissionis non frustrari propter opus hominis; nam, si promissio Dei est absoluta, non obstante quocunque opere hominis implebitur. Atque in eodem sensu subsumit D. Thom., remissionem peccati esse opus misericordiae Dei; quod sine probatione assumit, et tanquam concessum ab illa sen-

tentia, et tanquam probatum contra aliam.

9. Probatur conclusio a D. Thom.—Ex impugnatione ergo horum errorum tacite concludit D. Thom. probationem hujus partis. Nam, si remissio peccati est absoluta, est etiam irrevocabilis, non obstante quocunque opere hominis, ideoque idem peccatum remissum redire non poterit; sed remissio peccati est absoluta, et non conditionata tantum; ergo peccatum semel remissum iterum redire non potest simpliciter propter subsequens peccatum. Alteram vero partem brevius probat D. Thom., scilicet, quodammodo redire reatum præcedentium peccatorum, quia subsequens peccatum aggravatur ex remissione prioris, quia quodammodo contemnitur bonitas Dei, qui priora peccata remisit. In qua probatione statim inquirendum occurrit, quæ sit hæc gravitas, et qualis, ac quantata. Sed hæc in disputatione latius dicam. Solutiones autem argumentorum sunt faciles, suppositis, quæ diximus circa rationes D. Thom.; et si quid superest, præsertim quoad loca Patrum, quæ exponit, dicetur commodius in eadem disputatione.

ARTICULUS II.

Utrum peccata dimissa redeant per ingratitudinem, quæ specialiter est secundum odium fraternalm, apostasiam a fide, contemptum confessionis, et dolorem de pœnitentia habita¹.

I. Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod peccata dimissa non redeant per ingratitudinem, quæ specialiter est secundum quatuor genera peccatorum, scilicet secundum odium fraternalm, apostasiam a fide, contemptum confessionis, et dolorem de pœnitentia habita, secundum quod quidam metrice dixerunt:

Fratres odi, apostata fit, spernitque fateri;
Pœnituisse piget, pristina culpa reddit.

Tanto enim est major ingratitudo, quanto gravius est peccatum, quod quis contra Deum committit post beneficium remissionis peccatorum. Sed quadam alia peccata sunt his graviora, sicut blasphemia contra Deum, et peccatum in Spiritum Sanctum. Ergo videtur quod peccata dimissa non redeant magis secundum ingratitudinem commissam, secundum hæc peccata, quam secundum alia.

¹ 4, d. 22, q. 4, art. 1, corp., et art. 3.

2. Præterea, Rabanus dicit²: Nequam servum tradidit Deus tortoribus, quoadusque redideret universum debitum, quia non solum peccata, quæ post baptismum homo egit, reputabuntur ei ad pœnam, sed et originalia, quæ in baptismo sunt ei dimissa. Sed etiam peccata venialia inter debita computantur, pro quibus dicimus: Dimitte nobis debita nostra. Ergo ipsa etiam redeant per ingratitudinem. Et pari ratione videtur, quod per peccata venialia redeant peccata prius dimissa, et non solum per peccata prædicta.

3. Præterea, tanto est major ingratitudo, quanto post majus beneficium acceptum aliquis peccat. Sed beneficium Dei est etiam ipsa innocentia, quæ peccatum vitamus; dicit enim August. in 2 Confess.³: Gratia tua deputo quæcumque peccata non feci. Majus autem donum est innocentia, quam etiam remissio omnium peccatorum. Ergo non minus est ingratus Deo qui peccat post innocentiam, quam qui peccat post pœnitentiam. Et ita videtur, quod per ingratitudinem, quæ fit secundum peccata prædicta, non maxime redeant peccata dimissa.

Sed contra est, quod Greg. dicit 18 Moral.⁴: Ex dictis Evangelicis constat, quia si quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, et illud rursus exigitur, quod nobis jam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Et ita propter odium fraternalm specialiter peccata dimissa redeant secundum ingratitudinem. Et eadem ratio videtur de aliis.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est⁴) peccata dimissa per pœnitentiam redire dicuntur, in quantum reatus eorum ratione ingratitudinis virtualiter continetur in peccato sequenti. Ingratitudo autem potest committi dupliciter: uno modo, ex eo quod aliquid sit contra beneficium. Et hoc modo per omne peccatum mortale, quo Deum offendit, redditur homo ingratus Deo, qui peccata remisit. Et sic per quodlibet peccatum mortale sequens, redeant peccata prius dimissa, ratione ingratitudinis. Alio modo committitur ingratitudo, non solum faciendo contra ipsum beneficium, sed etiam faciendo contra formam beneficij præstili. Quæ quidem forma, si attendatur ex parte benefactoris, est remissio debitorum.

¹ Habetur de Pœnit., dist. 4, cap. Si Judas.

² Cap. 7, ante med., tom. 1.

³ L. 4 Dialog., c. 60, circa fin.

⁴ Art. præc.

Unde contra hanc formam facit qui fratri pœnenti veniam non remittit, sed odium tenet. Si autem attendatur ex parte pœnitentis, qui recipit hoc beneficium, invenitur ea parte ejus duplex motus liberi arbitrii. Quorum primus est motus liberi arbitrii in Deum, qui est actus fidei formatæ. Et contra hoc facit homo apostata a fide. Secundum autem est motus liberi arbitrii in peccatum, qui est actus pœnitentia. Ad quem primo pertinet (ut supra dictum est¹) quod homo detestetur peccata præterita; et contra hoc facit ille qui dolet se pœnituisse. Secundo pertinet ad actum pœnitentia, ut pœnitens proponat se subjecere clavibus Ecclesiæ per confessionem, secundum illud Psalm. 31: Diri, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Et contra hoc facit ille qui contemnit confiteri, secundum quod proposuerat. Et ideo dicitur, quod specialiter ingratitudine horum peccatorum facit redire peccata prius dimissa.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc non dicitur specialiter de ipsis peccatis, quia sint cateris graviora; sed quia directius opponuntur beneficio remissionis peccatorum.

Ad secundum dicendum, quod etiam peccata venialia, et ipsum originale redeunt modo prædicto², sicut et peccata mortalia, in quantum contemnitur Dei beneficium, quo hæc peccata sunt remissa. Non tamen per peccatum veniale aliquis incurrit in ingratitudinem; quia homo peccando venialiter non facit contra Deum, sed præter ipsum. Et ideo per peccata venialia, nullo modo peccata dimissa redeunt.

Ad tertium dicendum, quod beneficium aliud habet pensari dupliciter. Uno modo, ex quantitate ipsius beneficii. Et secundum hoc innocentia est majus Dei beneficium, quam pœnitentia, quæ dicitur secunda talula post naufragium. Alio modo, potest pensari beneficium ex parte recipientis, qui minus est dignus, et sic magis fit sibi gratia; unde et ipse magis est ingratus si contemnat. Et hoc modo beneficium remissionis culpe est mojus, in quantum præstatur totaliter indigno, et ideo ex hoc sequitur major ingratitudo.

COMMENTARIUS.

1. *Quorundam assertio. — In verum sensum reducitur a D. Thoma. — Refert Bona-*

¹ Q. 85, art. 5 et 6.

² In corp. art.

vent, in 4, d. 22, art. 1, q. 1, quosdam asseruisse peccata remissa formaliter et simpliciter aliquando redire, non tamen per omnia subsequentia peccata, sed per quatuor specialia, scilicet odium fraternalum, apostasiam a fide, contemptum confessionis, retractationem seu dolorem de pœnitentia prius acta; et eodem modo refert eamdem sententiam ibi D. Thom., q. 1, art. 1. In hoc vero articulo ea interpretari, et ad meliorem sensum accommodare conatur. Supponit ergo, formaliter ac simpliciter non posse peccata dimissa redire, etiam per illa quatuor genera peccatorum, ex rationibus factis articulo precedenti; nam generaliter probant de omni peccato. Addit vero hic D. Thom., eo modo, quo peccata redeunt secundum quid in gravitate subsequentis peccati, illa quatuor peccata habere specialem quamdam rationem aggravandi, propter quam hoc illis specialiter tribuitur; scilicet, quia vel specialiter repugnant beneficio remissionis peccati, ut est odium fraternalum, vel propriæ dispositioni, et medio, quibus comparatur remissio peccati, ut satis clare D. Thom. in articulo exponit; nec oportet in hoc immorari, cum solum sit accommodatione quædam: Non exponit autem D. Thom. quam auctoritatem habeat hæc attributio, aut ex quo fonte, aut auctore manaverit. Videatur autem, quantum ad peccatum odii fraternali, ortum habuisse ex parabola Matth. 18, et ex nonnullis sententiis, quæ occasione illius a Sanctis Patribus dicuntur; quæ omnia infra tractabimus. De aliis vero nihil invenio ab aliquo gravi auctore et antiquo ex propria sententia scriptum; ideoque nihil de eis dicere oportebat, præter ea que D. Thom. dicit, et quæ per proportionem intelligi possunt ex iis quæ de odio dicta fuerint.

2. *Attingit D. Thom. tres quæstiones. — Secunda. — Tertia. — In solutione ad 2 et 3 attingit D. Thom. tres quæstiones. Prima est, an peccata venialia, et originale, remissa, redeant per subsequens peccatum mortale. Cui respondet, quoad hoc eamdem esse rationem de his et de mortalibus, quia simpliciter non redeunt, aggravant autem ingratitudinem peccati posterioris, et ideo secundum quid redeunt; neque in hoc occurrit specialis difficultas. Secunda quæstio est, an per venialia peccata subsequentia redeant aliquo modo peccata remissa. Et respondet D. Thom., nec simpliciter, nec secundum quid redire, et loquitur generaliter de quibusvis peccatis prius remissis, sive venialia, sive mortalia fuerint.*

Et rationem reddit, quia peccatum veniale non est ingratitudo respectu Dei, quia non est contra Deum, sed præter ipsum. Quod sane non caret difficultate, quam infra tractabo. Nunc interpretor D. Thom. loqui de ingratitudine simpliciter, et de reditu peccatorum, de quo in præced. artic. locutus fuerat, qui vel non habet locum, nisi ubi intervenit nova macula simpliciter, qualis est macula peccati mortalis; vel certe postulat offensionem aliquo modo contrariam remissioni prius factæ. Tertia quæstio est, quod sit majus Dei beneficium, innocentia, an pœnitentia, et quæ sit major ingratitudo, cadere ab innocentia, vel cadere post veniam prioris peccati. Cui quæstioni non videtur D. Thom. simpliciter respondere; et ideo postea de ea re tractabimus.

ARTICULUS III.

Utrum per ingratitudinem peccati sequentis consurgat tantus reatus, quantus fuerat peccatorum prius dimissorum¹.

1. *Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod per ingratitudinem peccati sequentis consurgat tantus reatus, quantus fuerat peccatorum prius dimissorum. Quia secundum magnitudinem peccati est magnitudo beneficii, quo peccatum remittitur, et per consequens magnitudo ingratitudinis, qua hoc beneficium contemnitur. Sed secundum quantitatem ingratitudinis est quantitas reatus consequentis. Ergo tantus est reatus, qui consurgit ex ingratitudine sequentis peccati, quantus fuit reatus omnium præcedentium peccatorum.*

2. *Præterea, magis peccat, qui Deum offendit, quam qui offendit hominem. Sed seruos manus missus ab aliquo domino reducitur in eamdem servitutem, a qua prius fuit liberatus, vel etiam in graviorem. Ergo multo magis ille, qui contra Deum peccat post liberationem a peccato, reducitur in tantum reatum penitentia, quanto peccata prius dimissa plura fuerunt et majora, tanto redit major reatus per quæcumque sequens mortale peccatum.*

Ad primum ergo dicendum, quod beneficium remissionis culpe recipit quantitatem absolutam, secundum quantitatem peccatorum prius dimissorum. Sed peccatum ingratitudinis non

¹ 4, d. 22, q. 1, art. 1, q. 3.

recipit quantitatem absolutam secundum quantitatem beneficij, sed secundum quantitatem contemptus, vel offensæ, ut dictum est¹. Et ideo ratio non sequitur.

Ad secundum dicendum, quod etiam servus manumissus non reducitur in pristinam servitudinem pro qualicunque ingratitudine, sed pro aliqua gravi.

Ad tertium dicendum, quod illi, cui peccata dimissa replicantur propter subsequentem ingratitudinem, redit universum debitum, in quantum quantitas peccatorum precedentium proportionaliter invenitur in ingratitudine subsequenti, non autem absolute, ut supra dictum est².

COMMENTARIUS.

Resolutio D. Thom. et ratio articuli clarissima est. Ait enim posse quidem accidere, non tamen esse necessarium, ut reatus subsequentis peccati sit adæquatus reatu omnium praecedentium peccatorum remissorum, quia in sua specie et intensione potest esse minus grave quolibet illorum; circumstantia autem ingratitudinis non semper aggravat ad aequalitatem beneficij. Nam licet, ceteris paribus, quo maius est beneficium, eo major sit ingratitudo, tamen ubi cetera non sunt paria, et respectu ejusdem beneficij, et respectu minoris, potest esse major ingratitudo ex majori contemptu, vel majore offensione, etc. Sic ergo, quamvis ille, cui plura, et majora peccata remissa sunt, ex eo capite gravius peccet iterum offendendo benefactorem, quam cui minora, vel pauciora fuerant peccata remissa, non tamen necesse est ut tantum in ea ingratitudine peccet, quantum prius offendebat in peccatis dimissis, quia poterant esse in illis peccatis aliae circumstantiae, vel rationes maiorem gravitatem conferentes, ut per se notum est. D. Thomas autem optime considerat, peccata dimissa comparari suo modo tanquam objectum ad ingratitudinem, quæ admiscetur in subsequenti peccato, et ideo non esse comparanda secundum æqualitatem, sed secundum proportionem tantum; quod etiam Cajetanus advertit. Et de illo principio latius seripsimus in primo tomo hujus tertiae partis, disp. 4, agentes de infinitate meritorum Christi. In solutionibus argumentorum solum occurrebat explicanda parabola Matth.

¹ In corp. art.
² In corp. art.

18, sed hoc commodius præstabimus in disputatione sequenti.

ARTICULUS IV.

Utrum ingratitudo, ratione cuius sequens peccatum facit redire peccata prius dimissa, sit speciale peccatum¹.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod ingratitudo, ratione cuius sequens peccatum facit redire peccata prius dimissa, sit speciale peccatum. Retributio enim gratiarum pertinet ad contrapassum, quod requiritur in justitia, ut patet per Philosop., 5 Ethic.². Sed justitia est specialis virtus. Ergo ingratitudo est speciale peccatum.

2. Præterea, Tullius in 2 Rhet.³ ponit, quod gratia est specialis virtus. Sed ingratitudo opponitur gratiæ. Ergo ingratitudo est speciale peccatum.

3. Præterea, specialis effectus a speciali causa procedit. Sed ingratitudo habet speciale effectum, scilicet, quod facit aliqualiter redire peccata prius dimissa. Ergo ingratitudo est speciale peccatum.

Sed contra, illud, quod consequitur omnia peccata, non est speciale peccatum. Sed per quodcumque peccatum mortale aliquis efficitur Deo ingratus, ut ex præmissis patet⁴. Ergo ingratitudo non est speciale peccatum.

Respondeo dicendum, quod ingratitudo peccantis quandoque est speciale peccatum, quandoque autem non, sed est circumstantia generaliter consequens omne peccatum mortale, quod contra Deum committitur. Peccatum enim speciem recipit ex intentione peccantis, unde, ut Philos. dicit 5 Ethic.⁵, ille qui machatur, ut suretur, magis est fur quam machus. Si igitur aliquis peccator in contemptum Dei et suscepti beneficii aliquod peccatum committat, illud peccatum trahitur ad speciem ingratitudinis. Et hoc modo ingratitudo peccantis est speciale peccatum. Si vero aliquis intendens aliquod peccatum committere (puta homicidium, aut adulterium) non retrahatur ad hoc propter hoc quod pertinet ad Dei contemptum, ingratitudo non erit speciale peccatum, sed

¹ 2. 2, q. 107, art. 2, ad 1, et 4, d. 22, q. 1, art. 3, quæst. 3.
² C. 5, non remote a princ., tom. 5.
³ De Inventione, fol. 4 ante fin. libri.
⁴ Art. 1 huj. quæst.
⁵ C. 2, non remote a princ., tom. 5.

DISPUTAT. XIII. SECT. I.

retrahetur ad speciem alterius peccati, sicut circumstantia quædam. Ut autem Augustinus dicit in lib. de Natura et gratia¹, non omne peccatum est ex contemptu, et tamen in omni peccato Deus contemnitur in suis preceptis. Unde manifestum est, quod ingratitudo peccantis quandoque est speciale peccatum, sed non semper. Et per hoc patet responsio ad objecta. Nam primæ rationes concludunt, quod ingratitudo secundum se sit quædam species peccati. Ultima autem ratio concludit, quod ingratitudo, secundum quod invenitur in omni peccato, non sit speciale peccatum.

COMMENTARIUS.

Respondet D. Thom. ingratitudinem non esse speciale peccatum, neque addere malitiam specie distinctam a malitia peccati cui adjungitur, nisi sit directe intenta a peccatore volente Deum offendere in contemptum ejus. Cujus assertionis nullam aliam probationem adducit, nisi quia peccatum recipit speciem ex intentione peccantis. Quod principium nude sumptum non videtur rem concludere, quia quead malitiam sæpe sumit actus aliquam speciem præter intentionem peccantis, quamvis non præter obligationem, et voluntatem, saltem indirectam. Et ideo cum hoc principio conjungenda est alia propositio, quam D. Thom. tacite præmittit, scilicet, ingratitudinem hanc esse circumstantiam generalem consequentem omne peccatum mortale; nam hujusmodi circumstantiae, nisi sint specialiter intentæ, non dant speciem, ut postea dicemus.

DISPUTATIO XIII.

DE PERFECTIONE EFFECTUS POENITENTIAE, EO QUOD IRREVOCABILIS SIT ET ABSOLUTA PECCATORUM REMISSIO.

In hæc quæst. 88 non explicavit D. Thom. novum poenitentia effectum, sed perpetuitatem potius et immutabilitatem remissionis peccatorum, quam per hoc declaravit, quod illa peccata proprie et per se redire amplius non possunt; nam sub illis verbis disputant hanc quæsitionem cæteri Theologi cum Magistro in 4, d. 22, et juris interpretes cum Gratiano, d. 4, de Pœnit., et Expositores Evangelii, Matt. 18. Quia vero D. Thomas distinxit debitum simpliciter, et secundum quid, quæ

¹ C. 29, tom. 7.

in commentario explicata reliquimus, de illis signatim et suo ordine dicemus. Et quia in peccato sunt duo formaliter vel ratione distincta, scilicet, culpa seu macula propria, et reatus pœnæ, de quibus esse potest diversa ratio, vel de facto, vel secundum potentiam Dei absolutam, ideo hæc etiam in disputatione separabimus.

SECTIO I.

Utrum peccata remissa per pœnitentiam, in se ac formaliter redeant quoad culpam, propter subsequens peccatum mortale.

4. Error hereticorum.—Conclus. de fide.—

Concil. Trid.—Omitto errorem hereticorum, qui dixerunt hæc peccata redire vel in reprobis, vel etiam in aliis, quia non fuerunt vere et in re ablata, sed tecta (ut ipsi aiunt) seu rasa, non raditus evulsa; nam juxta hunc errorem revera peccata non redeunt, sed permanent, licet ad tempus Deus ea dissimulet, vel non imputet. Nos autem supponimus id, quod de fide est, peccata vere et absolute tolli ac destrui, cum remittuntur; hoc enim probant omnia, quæ de prædicto effectu hactenus diximus. Idemque definit Concil. Trident., sess. 5, 6, ac 14, et in materia etiam de charitate et gratia illi errores latius impugnantur.

2. Quorundam sententia.—Fundamentum ex Scriptura.—Stante igitur hac fidei veritate, aliqui Catholici dixerunt, peccata remissa iterum redire per subsequens peccatum mortale. Ita tenuit Hugo Victorinus, lib. 2 de Sacram., p. 14, c. 9, et Gratian., d. 4, de Pœn., in princ. Magister autem, dict. d. 22, cap. ult., non audet judicium ferre contra hanc sententiam. Medina etiam, Cod. de Pœnit., tract. 1, q. 8, conatur solvere argumenta contra illam. Fundamentum sumitur ex illa parabola Matth. 18, illis verbis: Omne debitum remisi tibi, quia rogasti me; et tamen postea subditur: Non exeat inde, donec solvet universum debitum; scilicet, propter peccatum non miserendi sui debitoris. Ex quo loco ait August., lib. 4 de Baptismo parvolorum, c. 12 e 13, evidenter colligi, peccata remissa aliquando redire; et lib. 3 de Baptismo, c. 13, et serm. 15 de Verb. Domini, c. 6, eundem locum exponens ait: Si non dimiseris, reverbabo te; et quidquid tibi dimiseram, replicabo. Et multa similia ex Ambros., Gregorio et aliis congerunt Gratianus supra, et Abulensis, Mat.